

**“CONVERSACIONES”
DIÁLOGOS INÉDITOS EN LINGUA GALEGA
RECOMPILADOS POR LOUIS LUCIEN BONAPARTE**

BEATRIZ REAL PÉREZ

1. Introducción

O labor filolóxico que o Príncipe Louis Lucien Bonaparte desenvolveu sobre a lingua galega no S. XIX foi ignorado en Galicia no seu momento e séguelo a ser hoxe en día, malia os estudos levados a cabo por Xesús Alonso Montero e por Johanés Kabatek. O profesor Alonso Montero¹ foi o primeiro en chamar a atención nos anos 50 sobre o interese para a lingüística galega dos traballos desenvoltoos ou promovidos polo sobriño do Emperador Bonaparte, en particular a tradución ó galego do Evanxeo de San Mateo. O feito de que o primeiro libro redactado integramente en galego vira a luz en Londres baixo os auspicios do eminente filólogo, non podía pasar desapercibido para os historiadores da nosa lingua. Os dialectólogos galegos bateron cun predecesor tan inesperado como pouco valorado entre nós, a teor do pouco interese que suscitaron os seus traballos. Máis de trinta anos despois das publicacións de Montero sobre os traballos do Príncipe, Johannes Kabatek², da Universidade de Tübingen, interésase de novo pola figura deste filólogo e sistematiza os contactos, correspondencia, manuscritos, etc. que se coñecen do labor de Louis Lucien Bonaparte respecto á lingua galega. Identifica o manuscrito do Evanxeo traducido por Vicente de Turnes³ e compara as solucións fonéticas e gramaticais

¹ Alonso Montero: Xesús: “Luis Luciano Bonaparte promovió la traducción gallega del Evangelio de San Mateo”, *La Noche*, Santiago de Compostela, 6-12-1958.

“Un centenario: el príncipe Luciano Bonaparte y las traducciones gallegas del Evangelio”, *La Noche*, Santiago de Compostela, 24-12-1959.

² Kabatek, Johannes: “O príncipe Lucien Bonaparte, precursor da lingüística galega”, *Cadernos de Lingua* 6, 1992, pp. 5-26.

³ N° 465 do actual Catálogo de manuscritos de Bonaparte obrante na Real Academia Vasca.

das dúas traducións ó galego do Evanxeo: a versión manuscrita de Turnes e a editada por Bonaparte segundo a tradución de José Sánchez de Santa María, na que se recoñecen as correccións efectuadas polo Príncipe.

O pouco interese demostrado polos dialectólogos galegos explica o descoñecemento no que ata agora estivo un dos documentos máis orixinais redactados en lingua galega no S. XIX: as “Conversacións” ou “Diálogos en lingua galega” que figuran co nº 468 no Catálogo de manuscritos do Príncipe. Estas conversas, que suman un total de 42 folios manuscritos, son diálogos nos que a lingua galega aparece empregada en situacións cotiás do tipo: “Ao deitarse”, “Para saludar é saber da saúde d’alguén”, “Informacións antes de emprender un viaxe”...⁴. Trátase dun repertorio de frases distribuídas por situacións comunicativas coa estrutura típica dunha obra destinada á aprendizaxe dunha lingua estranxeira. Estas conversas constitúen un documento filolóxico certamente orixinal, inxustamente esquecido ou ignorado.

Como é coñecido, Louis Lucien Bonaparte adicou boa parte da súa vida a recompilar material sobre diferentes linguas e dialectos para os seus estudos dialectolóxicos. Pola correspondencia que se conserva, sabemos que comezou a interesarse polo galego a fins da década de 1850. O valioso material epistolar que recolle a información recabada polos seus colaboradores é o fio central por medio do que podemos hoxe desenlear o nobelo da súa inquedaanza dialectolóxica. Unicamente coñecemos unha pequena parte dese material, o que posúe a Real Academia Vasca, *Azkué Biblioteka*, pero cumpriría estarmos atentos ó que pode supoñer a doazón de arquivos particulares que se están a catalogar en Euskalzaindia.

A lista actual de documentos redactados en galego recompilados polo príncipe é a seguinte:

- 1- Manuscrito da tradución do Evanxeo de San Mateo segundo a versión castelá de Torres Amat efectuada por Vicente de Turnes⁵.

⁴ A lista completa é a seguinte: “Para vistirse un caballeiro”, “Ao despedirse”, “Ao erguerse”, “Ao deitarse”, “Ao almorzo”, “O xantar”, “Unha pousada”, “Encontro con un amigo”, “Un peluqueiro”, “Un libreiro”, “Un tapiceiro mercante de muebles”, “Un carruaxeiro”, “Para arrendar un cuarto”, “Para axustar un criado”, “O paseo”, “Para visitar unha cidadá”, “Un teatro”, “O xogo do volviste”, “Informacións antes de emprender un viaxe”, “Acontecementos que poden sobrevenir n’un viaxe”.

⁵ Nº 465 do Catálogo de manuscritos reunidos polo Príncipe Louis Lucien Bonaparte preparado por D. Carlos González Echeagaray, corrixido e aumentado por D. José Antonio Arana Martija, Bilbao, 1989, 2ª ed.

- 2- Manuscrito da traducción do mesmo Evanxeo efectuada por José Sánchez de Santa María⁶.
- 3- *El Evangelio segun San Mateo traducido al dialecto gallego de la versión castellana de Don Félix Amat, por Don José Sánchez de Santa María. Precedido de algunas observaciones comparativas sobre la pronunciación gallega, asturiana, castellana y portuguesa, por el Príncipe Luís Luciano Bonaparte*, Londres, 1861.
- 4- Versión da “Parábola do Sementador” que aparece manuscrita no volume *Parábola de Seminatore LXXXVII linguis versa*⁷.
- 5- Versión do “Pai nosso” no mesmo volume. Aparece manuscrita polo propio Bonaparte nunha das últimas follas en branco.
- 6- Correspondencia entre os intermediarios de Bonaparte⁸.

⁶ Na Real Academia Vasca aínda consta como “sen identificar” o autor desta traducción. Se aceptamos que o traductor da versión editada en Londres é José Sánchez de Santa María, como se indica na portada, hai que concluír que este descoñecido santiagués é o autor do manuscrito nº 466 sobre o que Bonaparte efectúa correccións do seu puño e letra co fin de editala; correccións que podemos cotexar na versión publicada en Londres e que, por outra parte, son coherentes coas teorías gramaticais e fonéticas que o Príncipe tiña sobre a lingua galega.

⁷ Londres, 1857, ed. políglota. Esta parábola foi publicada por Jose Antonio Arana Martija en 1983 (“El fondo Bonaparte de Azkue Biblioteca, *Homenaje a Pierre Laffite, Euskalzaindia*, páx. 150) e máis recentemente de novo por Alonso Montero (*Viceversa*, nº 2, Vigo, 1996, páx. 15).

⁸ Co nº 467 figura a seguinte correspondencia:

- 1- De José de la Vega a José Antonio de Azpiazu (datada en Santiago o 14-9-1859).
- 2- De Andrés Jacinto Suárez a José Antonio de Azpiazu (Santiago, 14-9-1859)
- 3- De José Antonio de Azpiazu a Bonaparte (8-10-1859).
- 4- De Andrés Jacinto Suárez a José Antonio de Azpiazu (13-12-1859).
- 5- De Vicente de Turnes, con anotacións de José Antonio de Azpiazu. Sen datar; encabeza a carta a seguinte frase: “Contestación á las preguntas de la carta fecha quince de Marzo último”.
- 6- Da Secretaría Arzobispal de Santiago (a sinatura non se le con claridade) a Calisto Vázquez (Santiago, 4-4-1860).
- 7- De José Antonio de Azpiazu a L. L. Bonaparte (Vitoria, 13-4-1860).
- 8- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 25-4-1860). Na mesma páxina figura outra carta de Azpiazu a Bonaparte.
- 9- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 27-5-1860).
- 10- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 9-6-1860). Séguelle outra de Azpiazu a Bonaparte.
- 11- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 7-7-1860). Ó remate da carta de Turnes figuran unha nota de José Antonio de Azpiazu dirixida a Bonaparte.
- 12- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 11-8-1860).
- 13- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Oza, 20-8-1860).
- 14- De Vicente de Turnes a Calisto Vázquez (Santiago, 6-11-1860). Ó final do texto de Turnes hai anotacións sobre cuestións lingüísticas relacionadas co galego que José Antonio de Azpiazu envía a Bonaparte.

7- “Conversacions”. Diálogos en lingua galega.

Da lectura da correspondencia intúese a existencia de máis traballos encargados por Bonaparte, dos que tampouco temos noticia. É o caso da carta que D. Andrés Jacinto Suárez envía a José Antonio de Azpiazu (con data do 13-12-1859) na que podemos ler:

“El único cargo que V. podría hacerme, sería relativo á la solución de las cuestiones gramaticales, que sobre el dialecto gallego se servía proponerme en la antedicha carta del 24. Pero aun cuando pudiese por mí satisfacerlas, para asegurar mejor el acierto, quise consultarlas con varias personas que residían fuera de este pueblo, y por tanto no era posible que esto tuviese lugar dentro de un breve plazo”.

2. As “Conversacions”

Ata o de agora, estas conversas non foran identificadas. No Catálogo da Real Academia Vasca non figura a súa autoría. Malia o pracer que nos produciría pensar que se trata de diálogos orixinais en lingua galega, pensados para seren usados, todo apunta a que a existencia das conversas das que nos ocupamos responde á petición expresa de Bonaparte a algún dos seus colaboradores, de novo en forma de tradución dun texto pactado.

A nosa investigación conclúe, en síntese, o seguinte:

- 1- Trátase dunha tradución. Posiblemente dun texto francés.
- 2- O tradutor é José Sánchez de Santa María.
- 3- Probablemente foi traducido en 1860-1861.

2.1. As “conversacions” como tradución

A afirmación das “Conversacions” como unha tradución, probablemente dun texto francés, baséase nos seguintes datos:

- Parece corresponder á tradución dun texto xa existente, porque cada sección en que se dividen as conversas vén precedida dun número de páxina, comezando na páxina 473 e rematando na pág. 661.
- Existen numerosos calcos gramaticais do francés⁹.

⁹ Estes son algúns:

- (O camiño) “El hé levadeiro”: construción idéntica ó francés *Il est...*
- Emprego da palabra “sorte” co significado de clase, tipo: “¿Que sorte de camiño hay...?” (*Quel sorte de chemin y a-t-il?*); “Toda sorte d’ensaladas” (*Toute sorte de salades*); “Adornos de toda sorte” (*Ornements de toute sorte*), etc.

- O texto contén certas referencias culturais que nos remiten inevitablemente a Francia: a moeda na que se contabiliza son os francos; úsase a palabra romance co sentido de novela; a descrición da catedral fai referencia á arte gótica e ás fermosas vidreiras.

O libro do que se efectúa a traducción é difícil de determinar, debido a que a lingua francesa coñeceu un florecemento deste tipo de publicacións, diálogos modelo para uso na aprendizaxe do francés como lingua estranxeira, precisamente a mediados do século pasado. Tamén responde ó patrón dun libro de “urbanidade” ou “boas maneiras”. De ser certo o que supoñemos, sería un libro dun considerable número de páxinas (a última anotada é a páxina 661) e de pequeno tamaño (o número de liñas contidas en páxinas correlativas é pequeno). Posiblemente haxa páxinas ou lagoas sen traducir, polo que previamente o traductor ou o promotor da traducción farían unha selección dos textos a traducir.

2.2. O traductor

A identificación de José Sánchez de Santa María como o traductor das “Conversacións” non é difícil de establecer, gracias ó

-
- “As postas” e “Casa de Postas” (fr. *Les Postes*) por Correos ou oficina de correos.
 - Rexístrase un caso de conxunción copulativa “et”.
 - A expresión “Bon pensamento” por “boa idea” (do fr. *bonne pensée*).
 - “Comedianta” por actriz (fr. *comédienne*).
 - Emprego do verbo xogar (fr. *jouer*) co significado de tocar, interpretar unha peza musical: “¿Sabe vostede á pez que xogan esta noite?”.
 - Uso de “lunetas” por “lentes” (fr. *les lunettes*).
 - “Billetes” por “entradas” : “¿Ten vostede billetes?” (*Avez-vous des billets?*).
 - A construción “¿Ten vostede ben durmido?” semella traducción incorrecta de *Vous avez bien dormi?*.
 - “Montra” por “reloxo” (fr. *montre*).
 - “Vesta” por “chaqueta”: “Deame a miña vesta de seda negra” (fr. *veste*, fem.).
 - A construción: “¿A que hora xanta vostede? Dentro de unha pequena hora” é traducción do fr. *dans une petite heure*.
 - Emprego de “preto/preta” co significado de “disposto, preparado”; ex. “As cousas pretas” (fr. *prête*).
 - A frase “¿De que lado tomaremos?” (no contexto dun paseo) lembra ó fr. *De quel côté prenons nous?*.
 - Do fr. *assortir* parecen proceder as expresións “Asortimento de cadeiras” (do fr. *assortiment*) e “¿Surtírame vostede de roupa branca?”.
 - A frase “Está muy ben, Señor” como resposta á pregunta “¿Está ben?” lembra á construción francesa *Il est très bien, Monsieur*.
 - “Bufete” por “sala” (fr. *buffet*)
 - A construción “Sea o ben vido” semella traducción de *Soyez le bienvenu!*

conxunto de manuscritos que se conservan en Euskalzaindia. Esta atribución efectuámola en base ós seguintes datos:

- A caligrafía, que se corresponde inequivocamente coa do manuscrito nº 466; este manuscrito, como xa dixemos, contén a versión do Evanxeo que, con algunhas correccións efectuadas por Bonaparte, sería a publicada en Londres en 1861. Na portada atribúeselle esta traducción a José Sánchez de Santa María.

- O tipo de papel das conversas é o mesmo có do nº 466 no que figura a traducción efectuada por José Sánchez de Santa María: folios de 16'5 cm/17 cm apaisados.

- As características fonéticas e gramaticais das conversas correspóndense coas do ms. 466, e non tanto coa versión do Evanxeo publicada por Bonaparte que, como dixemos, foi corrixida en certos aspectos polo Príncipe.

- Outros datos esclarecedores coma o seguinte: na conversa titulada “Unha pousada” aparece a palabra “mostarda” (probablemente do fr. *moutarde*). Esta palabra aparece no Evanxeo de San Mateo (Cap. 13-31); pois ben, mentres Vicente Turnes emprega o termo “mostaza”, a traducción efectuada por José Sánchez de Santa María presenta a forma “mostarda”.

2.3. *Datación*

Os diálogos probablemente foron traducidos en 1860-1861, aínda que esta datación ha de ser establecida con menor seguranza. Á vista da correspondencia de Bonaparte cos seus intermediarios na Península, parece improbable que Bonaparte contactase con Sánchez de Santa María antes de mediados de 1860. Parece lóxico supoñer que as conversas se traduciran polas mesmas datas có Evanxeo; mesmo é probable que sexan anteriores á publicación do Evanxeo, pois de efectuar a traducción posteriormente, o lóxico sería que o traductor modificase en parte as súas solucións gramaticais para adaptalas ás que o Príncipe corrixiu na edición de Londres.

O galego no que están escritas as conversas ten as características do galego occidental. Deterémonos nelas máis polo miúdo.

3. *Características da lingua da traducción*

3.1. *Ortografía*

- Diferencia entre as grafías “b” e “v”. Emprega “x” para representar a consoante fricativa prepalatal xorda¹⁰. A consoante nasal velar en posición intervocálica represéntase como “nh”.

- “y” grego representa tanto a semiconsoante palatal a final de palabra (*my, hay, farey, nay, vay, peguey*) como a consoante palatal (*aya*). Bonaparte corrixe na tradución efectuada por José de Santa María este “y” por “i” latino, “probablemente adoptando o criterio portugués”¹¹.

- A consoante nasal en final de palabra represéntase co grafema “n” (*bon, mañan, hirman*).

- A acentuación non é regular. Acentúa a maioría das palabras esdrúxulas e as agudas rematadas en vocal (*salú, así, heí, dé*). Tamén todos os artigos e pronomes non contractos. Non acentúa o primeiro elemento dos ditongos decrecentes, opción pola que opta Bonaparte na versión publicada do Evanxeo de San Mateo. Rexístrase un caso de intento de marcar o timbre da vocal por medio do acento: “*póla*” (ave).

- A contracción de preposición ou conxunción mais artigo, demostrativo ou adverbio resólvense de xeito irregular. A preposición “de” contrae claramente cando vai seguida de palabra que comeza por vocal (*do, da, d’un camareiro, d’algunhas, d’aquí, d’olor, d’unha, d’acordo*). A contracción da preposición “en” márcase con apóstrofo (*n’un*), sen el (*nesta*) e outras veces non contrae (*en outro, en él*). A preposición “a” seguida do artigo “o” aparece uniformemente como “ao” ou “a o”. Non marca a contracción de “por” mais artigo (*por ó, por o*)¹².

3.2. Fonética

Coinciden coas características fonéticas do galego occidental. Estas son as máis salientables:

Vocalismo:

- Alternancia vocálica en formas como decir/dicir. Tendencia á asimilación das vocais átonas: *chimineas, midirey, pidireille*. Presencia do -e paragóxico: *agradare*. Vocalización de consoantes oclusivas: *efeuto, ouxeto, aceuto, defeuto*. Epéntese de i: *paseio, boyes* (por “boi”).

Consonantismo:

- Presencia de seseo, aínda que moi esporádico: *rapas, xusgar, basa*.

¹⁰ Vicente de Turnes emprega para representar este fonema o dígrafo “xs”.

¹¹ Kabatek, Johanes: *Op. cit.*, páx. 14.

¹² Bonaparte optará por “pol o”, “ao” e “naquel”, “nesta”, etc.

- Despalatalización da consoante fricativa prepalatal xorda: *barase vostede ben*. Probablemente isto explica tamén que, por ultracorrección, se transcriba “beizo” como *beixo*.

- Determinadas solucións poden ser interpretadas como ultracorrección de gheada: *larxa* (forma que se repite varias veces), *alonxar* (co sentido de facer máis longo).

- Conservación do *-l-* intervocálico (*calente, calenteme*) posiblemente por castellanismo.

3.3. Morfoloxía

En xeral son solucións que se corresponden de novo coas variantes do galego occidental.

- Número: as palabras rematadas en *-n* fan o plural en *-ns* (*contravans, conversacions, informacions, bons*, etc.). As palabras rematadas en *-l* alternan as solucións *-ls* (*iniciais, sals*) e *-les* (*papeles, matorrales*).

- Xénero: aparecen como masculinas as palabras *viaxe* e *calor*. Alternan sen embargo *o ponte* e *a ponte*. Aparecen como femininas *a paraxe* e *as árboles*. Tamén se marca co morfema de xénero a palabra *marxe* (*a ciudá está...na marxena dereita do río*).

- A terminación *-ade* non aparece na súa forma plena: *bondá, utilidá, necesidá, cantidá*, etc. Aparece sen embargo *ciudades*.

- O sufixo latino *-anu* resólvese en *-an* (*hirman, mañan, pero semana*).

- Apréciase alternancia do ditongo *oi/ui*: *muy, moita, cuidado, coiteleiro, moito cuidado*.

- O grupo consonántico *cu-* resólvese coa perda da semiconsoante: *cando*.

- Morfoloxía verbal. Malia que se empregan algúns verbos compostos (*houbera podido tomar, haber debido, hemos tido*) predomina un uso correcto da conxugación verbal. Destaca un caso de emprego do infinitivo conxugado (*Diga que hé moda que vostedes inventan para venderen pelucas*), o uso do futuro de subxuntivo (*tuvere defeutos*), a forma *quer* para a 3ª persoa do presente de indicativo do verbo querer mais a terminación do perfecto dos verbos da terceira conxugación (*saleu*).

3.4. Léxico

Malia os castellanismos inevitables, ofrece algunhas solucións léxicas interesantes, como *tallar* (por “cortar” no xogo das cartas), *tirabuzón* (por tirarrollas), *vellería, contravans, xantador, oleo d’olor* (por co-

lonia), etc. Ofrece ademais repertorios de interese, como campos semánticos (*chove, neva, xela*), adverbios (*Mire vostede por aquí, por acolá, deste lado, daqueloutro, alá arriba, alá abaixo*)¹³, etc.

- Castelanismos léxicos: *hermosa, hermoreado, hermoso, frente, bellas, poblada, belleza, calle, orquesta, acostumbrar, alemndras, salir, solo, arboles, reconocer, saludar*.

- Castelanismos adaptados ó galego: *caballeiro, tixeira, xugar, maxoral, ciudá, fogo*.

- Castelanismos que afectan á morfoloxía verbal: *puden, supen, sea, aya*.

- A influencia do castelán afecta tamén á colocación do pronome que, salvando os seguintes casos, é correcta: *Cada día se recolle a porquería/ Este exemplar me gusta moito/ O barniz se escachará / Eso se entende/ Todas as cartas se encontran/ Mais lle darey en troque unha calexa (...)/ Se desmayou*.

- Usa sistematicamente as formas *vostede* e *agora*.

En resumo, predominan as solucións do galego occidental agás: *cuidado, frutas, brano, caliente*, que se poderían explicar como castelanismos.

4. Conclusións

Se os resultados da nosa análise son correctos, cabería aínda facerse unha serie de preguntas: ¿por que non foron publicadas estas conversas?, ¿con que finalidade se fixeron?

Dentro do corpus coñecido da obra recompilada por Louis Lucien Bonaparte, este tipo de textos representa unha novidade, pois non se ten constancia de nada similar en ningunha das outras linguas estudadas polo filólogo. En Azkue Biblioteka informáronnos de que non consta que estas “Conversacions” fosen traducidas a outras linguas. Si existe unha edición en diversos dialectos do euskara dos “Diálogos” de Agustín P. Iturriaga, pero non teñen nada que ver coas “Conversacions”¹⁴.

¹³ Téñase en conta que a primeira gramática galega é a de Francisco Mirás, *Compendio de Gramática Gallega-Castellana*, Santiago de Compostela, 1864.

¹⁴ Nunha carta de José Antonio de Azpiazu dirixida a Bonaparte, datada o 8-10-1859, o colaborador do Príncipe analiza a puntuación do libro *Manual del viajero por las Provincias Vascongadas, por un Vascongado* (Madrid, Mellado, 1847), baseado posiblemente na *Guía del viajero en España*, de Francisco de Paula Mellado. Non puidemos consultar este volume, pero si outros similares do mesmo autor; tampouco corresponden ó perfil das “conversas”.

Se o lector logra desbotar o inevitable criterio normativista que nos atoa e lle resta importancia ós erros de traducción, poderá deleitarse cun dos textos máis singulares dos escritos en lingua galega no S. XIX. Poucas veces topa un filólogo cunha peza de anticuario destas características. Recomendamos expresamente o diálogo “Un carraxeiro”. Coidamos que era de xustiza dar a coñecer este documento inédito da lingua galega.

CONVERSACIÓNS

Para saludar é saber da saúde d'alguen.

Señora, Señoriña, teño á honra de saludada.

Bos días teña V.

Caballeiro teñaos V. muy bos.

Bos días, meu amigo.

¿Como ó pasa? ¿Como vay de saúde?

Muy ben, así, así, para servilo. ¿E vostede?

Non me encontro ben.

Síntoo.

¿Qué hé ó que ten?

Estou costipado.- Doime á cabeza.

Teño tido calentura.

Non peguey os ollos en toda á noite.

¿Desde cando se encontra vostede malo?

Desde ó día en que tuven ó pracer de ver á vostede na casa do meu tío.

¡Tanto tempo! ¿Toma V. algunha cousa?

Eu tomo tisana é arroupome moito.

Creo que eso non será nada.

Espero velo logo en boa saúde.

Moitas gracias.

¿Cómo vay á Señora [?].

Ela vay ben: ten muy boa saúde.

Práceme. Póñame á os seus pés

¿O señor seu pay está sempre indisposto?

Vay mellor, gracias á Dios.

Moito me praxe.

¿E como vay á señora sua nay?

Así, así.

Como sempre.

A miña nay non pode salir do seu cuarto.

Eu non sabía que ela estivese mala.

Hé pouca cousa; mais na sua idade cumprelle cuidarse.

O seu hirman parece que ten sempre boa saúde.

El é todos os seus fillos teñen moita robustez.

Fágame o pracer de darlles moitos recados da miña parte.

Non me esquecerá.

Moitos cumpridos á sua familia da miña parte.

(Páx. 473) Para despedirse.

¡Como! ¿xa nos deixa?
Apenas acaba de chegar.
Estéase aínda un pouco máis.
Moito sinto non poder aproveitarme máis tempo da súa compañía.
Teño que irme.
Comenza á facerse tarde.
Hé muy tarde.
Faise menester de deixarnos.
Teño que deixalo
Xa hé tempo de irse
Está vostede de moita presa.
¿Qué fay que teña vostede tanta presa?
Teño moito que facer.
Oxe estou muy ocupado
Teño ocupacions de que non podo dispensarme.
Teño que ir muy lexos.
Teño que ir á moitas partes.
Estou aprazado para un negocio.
Teño asuntos de moito apreto.
Teño medo de chegar tarde.
Sinto ter que deixalo.
Outra vez estarey máis tempo.
Espero tornar á vela dentro de pouco.
Logo terey ó pracer de tornar á vela.
Si podo volverey mañan.
Non quero darlle molestias.
Sinto que á súa visita teña sido de tan pouca dura.
Para outra vez vostede nos desquitará.
¿Cando teremos ó pracer de tornar á vela?
O máis logo que poida.
Ao primeiro momento de vagar.
A Dios.
Páseo ben.
Bos días, boas noites.
Que vostede ó pase sin novedá.
Hasta máis ver, hasta que teña á honra de tornar á vela.
Hasta á vista.
Hasta outro rato.
Enteiramente á vostede.
Non me despido.
Non lle digo á Dios
Boas noites.

Páx. 477. Ao erguerse.

¿Quen chama á porta tan cedo?

¿Quen está ahí?

Abra vostede á porta.

Non está pechada,

A chabe está na pechadura

¡Como! ¿Ainda está vostede no leito?

Xa he tempo de erguerse.

Ergome no instante

¿Qué hora hé?

As nove.

Acaban de dar as nove.

Eu non sabia que hora era.

Esqueceuseme honte de dar corda á montra, é parouse esta mañan as cinco.

¿Ten vostede ben durmido?

Muy ben, gracias.

Non sey como pode vostede durmir tanto tempo

Ordinariamente non son priguiceiro.

Deiteime honte á noite muy tarde.

(...) as doce é media.

Tamén eu me deito tarde, pero sempre me ergo as seis.

Hé unha escolente costumbre.

Hé cousa muy boa para á saúde.

Eu, canto mais durmo, mais sono teño.

Si non me ergo decontado que me desperto volvome á caer durmido.

¿Que tal tempo fay?

Bellísimo.

¿Que lle parece, si foramos á dar unha volta?

¿Cré vostede que teremos antes tempo de tomar ó almorzo?

Temos unha hora de vagar

Nese caso, vou á erguerme, é iremos xuntos á tomar ó fresco da mañá.

(Páx. 479) Ao deitarse.

Empeza á facerse tarde.

Xa hé tempo de irse ó leito.

O seu amigo non entrou ainda.

Estou certo que non tardará.

Non hé tarde; non son mais das dez.

Teño moito sono.

Estou rendido.

Cando un se encontra cansado, ó leito parece bon.

Sinto petar.

Hé ó Señor —

Xustamente, él hé.

¿Deu vostede un bon paseo?

Delicioso; fay unha noite bellísima.
¿Non se encontra vostede cansado?
Un pouco.
¿Quer vostede descansar un momento?
Moitas gracias, vou no instante á deitarme.
Xan, faga ó favor de traer unha luz.
Teña vostede boas noites.
O mesmo lle deseo.
Xan, traiga un calentadoiro.
Calenteme ó leito.
Señor, deixeme tirarlle as cortinas.
Cerre tamen as contravans
Deame ó meu gorro de noite, as miñas chanelas.
Aquí os ten señor.
Vou á deitarme no instante.
¿Está vostede ben arroupado?
Si, mais encontro ó leito muy duro.
Pois eu fixeno como sempre. Pode ser que sea ó cansacio.
Deixeme á luz. Si non me durmo logo, lerey.
Deme aquel libro que está enriba do bufete de caixons.
¿Este, señor?
Non, ese hé unha gramática.
Non hay outro.
O mesmo dá.
Non lerey. Pode retirarse.
Poña á paxuela enriba do bufete.
Mate á luz.
Que non lle esqueza de chamarme mañan as seis.
Fareino sin mancar.

(Páx. 481) Para vistirse un caballeiro.

Xan, quero vestirme.
Deame á miña roupa.
¿Quer vostede que lle dé á sua bata?
Traigame unha camisa é un pañuelo de pescozo limpos.
¿Quere vostede unha camisa delgada?
Non, deame unha gorda.
Deame as miñas cirolas, as calcetas é os calzons largos.
¿Quer calcetas de liño ou de lana?
Poñereime as de liño, porque fay calor.
Estas calcetas estan furadas.
Eu as farey compoñer.
Aquí ten outro par.
As miñas babuchas.
Bote auga quente na bacía.
Vou á facerme á barba.

As suas navallas, Señor, non cortan; unha d'elas está adentada.
Hay que levalas ao amolador para que as aguice.
Aquí está ó xavon eo espello.
Esta augua está fervendo.
Aquí ha ten fria.
Déame un panodemans.
Mentras que eu fago á barba, poñame unha camisa á calentar.
Aquí estan os peines.
Traigame aceite—
¿Estan lustrados os meus zapatos novos?
Si Señor.
Mais eu poñereime botas porque debe facer lama.
Déame á miña vesta de seda negra.
¿Que fraque quere vostede poñerse?
O novo.
O meu fraque azul está luxado; require levarse ao sacamanchas
¿Non quere vostede poñerse ó seu sobretodo?
Ten razon.
Escobille ó meu sombreiro.
Non encontro á escobilla.
Aquí está.
Deame un lenzo para as narices, os meus guantes eo parachuvias.
Mire que lle esquece á bolsa.

(Páx. 487) Ao almorzo

¿Ten vostede almorzado?
Ainda non.
Alégrame; almorzará comigo.
Con moito pracer.
Vou á chamar para saber si está listo ó almorzo.
Señor ó almorzo está na mesa.
Todo ó mundo está no xantador.
Baixamos no instante.
Asentesese vostede aquí.
¿Que quer vostede que lle ofrezca?
¿Quer xamon ou ostras?
Ostras si me fay favor.
Estan muy frescas.
Aquí ten boliños é torradas.
Teña á bondá de achegarme á manteiga.
Vostede non mincha nada.
¿Quer hovos pasados por augua?
Si me ó permite, tomarey d'esas alcachofiñas.
Faga, faga; aquí ten óleo é vinagre.
Ahí ten viño branco ao seu lado.
Agradezcollo. Nunca vevo viño ao almorzo.

Deixeme ofrecerlle unha cunca de té.
Con moito pracer.
Veño de tomar unha cunca de café con leite.
¿Agrádalle ó chocolate?
Eu tómoo algunha vez.
Cumpre tomar unha cunca de café para facer á dixestion.
¿Hé este bastante forte [?]
Hé escelente.
He verdadeiro moca.
¿Ten bastante azucre?
Non dicirá vostede que non.
Moitas gracias; xa acabey.
Teño almorzado muy ben.
Non poderey xantar.

Páx. 489. O xantar.

Moito me alegre de velo. Vay á facerme ó pracer de xantar comigo, n'hé verdá?
Moitas gracias; aceitaria con agrado, mais non me encontro vestido.
Non, non ó deixe por eso. Estaremos os dous solos; á miña parenta e ós meus fillos estan na aldea.
¿A que hora xanta vostede?
Dentro de unha pequena media hora.
Consinto en facerlle compañía sempre é cando que non faga mudanza algunha no seu ordinario.
Eu convidoo sin cerimonia.
E vostede fay ben.
Vamonos ao xantador; á sopa xa está na mesa.
Asentese ahí, xunto ao lume.
Moitas gracias.
¿Gustalle á sopa de arroz?
¿Prefere vostede á de fideos?
Si eu houbera pensado que teria ó pracer de telo ó xantar, houbese mandado facer macarrons.
Moitas gracias, non hé unha privacion para min.
Esta sopa hé escelente.
¿Quer que lle dé un pedazo de vaca?
Parece muy tenra.
Teño medo que non esté farto cocida para vostede.
Non me agrada demasiado cocida.
Tome fígado de terneira.
Bótelle zumo de limón
Pídireille un pouco de perna de carneiro.
Gustalle ó ben tostado, ou gordo?
Rógolle probe esta empanada de perdices.
Tomarey mais ben d'esta de ave

¿Vostede non comeu peixe?
Disimuleme, veño de comer salmon.
¿Non quer vostede probar estas sollas?
Fágame ó favor de darme ó saleiro.
Xan, delle pan ao Señor.
Deme un coitelo que corte ben.
Agora vou á mandarlle unha ala de polo.
Quer mais ben unha perna ou ó sobrecú?
¡Que hermosa leituga!
Xan, mude estos platos
Traígame unha culler é un garfio
Poña cuidado; vostede ven de verter á salsa no mantel
¿Como encontra vostede este cordeiro?
Muy bon.
Moito me agrada que sea do seu gusto.
¿Quer que lle dé espinallas [?]
Pidireille me dé patacas
Vostede non veve.
Deixeme encherlle ó vaso d'esta madeira.
Aí ten vostede viño ao seu lado.
Sirvase ao seu gusto.
Deixeme servirle d'esta póla.
Gracias; comin moito, mais do que houbera debido.
Xa vé que cumplin con á miña palabra; non hemos tido mais que ó ordinario.
He unha comida de rey; comin como dez.
Xan, os postres.
Vaya ainda outro vaso de champaña.
Non podo.
Tome ó que lle agrade; aquí ten peras, uvas.
Xan, traiga ó café. Logo iremos á dar unha bolta.
Traiga á auga quente para lavarnos á boca é as mans.

(Páx. 493) Unha Pousada

¿Queren os Señores xantar na sala ou n'un cuartiño separado?
Deanos un cuarto; ali estaremos mais sosegados.
Teñan á bondá de subir ao primeiro piso por esta escaleira.
Rapas, este lenzo de mesa non esta limpo.
Eu vou á trocalo.
Deanos un lenzo é panos mais finos.
Poña vostede os cuvertos enriba do outro bufete.
Trayanos á lista.
Aquí ha teñen, Señores.
Trayanos unha sopa de — é pan fresco.
Temos menester de un culleiron.
¿Que viño queren os señores?
Viño tinto.

Ten vostede peixe ben fresco?
 Acaba de chegar.
 Trayanos carpas é solas.
 Deame un plato limpo.
 Trágueme ó garfio eo coitelo.
 ¿Ten vostede un tirabuzon?
 A carrafa está descorchada.
 Rapas, póñanos aquí unha fileira de platos, as carrafas, é os vasos; nosoutros nos serviremos.
 ¿Queren vostedes berzas, coliflores, chícharos?
 Déame espárragos.
 Que á manteiga esté ben fresca.
 Trayanos un lomiño de vaca con hongos é un polo asado con berros.
 Tamén quixeramos algo de caza.
 ¿De que sorte?
 Faga ó favor da mostarda.
 Estas molexas de terneira estan muy salgadas.
 Fágame unha ensalada de leituga, é botelle mastarzos (¿) é hovos duros.
 Este vinagre non vale nada.
 Este oleo ten un olor muy forte.
 Señores, hé do oleo de Italia.
 Pode ser, mais xa hay moito tempo que saleu da sua terra.
 Levese á salseira.
 Deanos pexegos, figos, piñas da India, noces é compota.
 Eu quixera unha nata con vainiña.
 Deame augardente, eu quero facer unha ensalada de naranxas.
 O azucre non esta bastante machacado.
 Faga ó favor de catar unha carrafa de viño de Málaga.
 Aquí teñen copiñas.
 Traya o café, é que esté ben quente.
 Traya á conta.
 Aquí ha teñen, señores.
 Tome eso para vostede.
 Pagaremos de camiño no mostrador.

(Páx. 507) Encontro con un amigo

¿Hé vostede?
 Eu mesmo.
 Sea ó ben vido.
 Moito me alegre de velo.
 ¡Canto pracer teño de tornar á velo!
 Moito me folgo de encontralo aquí.
 ¿Canto tempo fay que ten vostede volto de América?
 ¿Cando volveu vostede da aldea?
 Volvin ó sabado derradeiro.
 Cheguey onte á noite.

¿Como volveu vostede?
Vin por ó correo.
Vostede houbera podido tornar por ó camiño de ferro, ou por ó barco de vapor.
Si, mais eu viña con á miña muller, que non lle gustan esas novas invencions.
¿Non pensaba vostede pasar ali todo ó branco?
¿Que lle fixo tornar tan cedo?
Faceres que piden á miña presenza aquí.
¿Como encontrou ó viaxe?
De moito agrado.
¿Fixo vostede un bon viaxe?
Muy bon, gracias.
¿Cando terey ó pracer de velo por á miña casa?
¿Cando quer vostede vir, cando virá vostede á xantar con nosoutros?
Eu non sey; teño que acabar alguns asuntos.
Teremos moito pracer en velo é en falar con vostede.

(Pag 517) Un peluqueiro.

Caballeiro estou as suas ordes.
Cando ó señor queira que lle faga á barba.
Espere vostede un pouco, que eu lle poña ó peinador.
Como lle pareza; aínda non está á auga quente.
Equivocase; xa fay tempo que está fervendo.
Teña á bondá de asentarse xunto á ventana.
O tempo está tan cargado que apenas se pode ver.
Non encontro as navallas, os panos de mans.
Estan enriba do bufete de caixons.
Os panos de mans limpos están no caixon do tocador.
Poña cuidado de non cortarme.
Non teña vostede medo.
O xabon cheira desagradablemente.
O xabonciño comenza á acabarse.
Pase ben as navallas por ó coiro.
Elas estan en boa condicion. Trouxomas esta mañan ó coiteleiro.
Afileinas na pedra antes de vir.
¡Ay! ¿que fay vostede? Cortoume.
Boto sangue.
Non hé nada. Hé un graniño que cortey.
¿Quere vostede que lle cercene un pouco os bigotes?
Non, non; esqueceuseme encomendarlle que non me afeitase debaixo do beixo.
Muy ben; ¿quere vostede deixarse perilla?
Está ben.
Córteme un pouco ó pelo.
¿Gústalle que esté corto por detrás?
Si, mais non me descubra demasiado á frente.
Esas tixeiras non cortan ben.

Arañoume a orela con ó peine.
Deixeme, caballeiro, que fago quentar ó ferro, de rizar.
Non hé necesario; eu non quero facerme rizar ó pelo.
Eses maldecidos rizos estragan ó pelo é fano branco antes de tempo.
Mais hé á moda.
Diga que hé unha moda que vostedes inventan para venderen pelucas.
¿Quere vostede mirarse ao espello? ¿Encontra vostede ó pelo cortado ao seu gusto?
Corteos un pouco mais por os lados, á veira das sienes.
Basta. Así está ben.
¿Quere que lle poña un pouco de oleo d'olor ou de pomada?
Non quero nada. Escovilleme un pouco, é non necesito mais.

(Páx. 533) (Un libreiro)

¿Ten vostede un catálogo dos seus libros?
Aquí ten vostede un que acaba de salir á luz oxe mesmo.
En él encontrará os meus libros de fondo, é unha escolla de libros estranxeiros.
Suplicolle me mostre as obras mais novas na nosa lingua.
Aquí ten vostede as poesias de... as viaxes de... enriba de ese bufete hay unha vintena de romances de diferentes autores.
Non quero romances. Vexamos esas poesias.
Tamen teño á primeira entrega da historia de... as comedias de...
¿Encontra vostede algunha cousa que lle conveña?
Non vexo siquera unha obra de filosofía.
Perdoneme, caballeiro; as obras de cencia encontranse no remate do meu catálogo.
¿Ten vostede ó Bufon que lle pedin?
Non teño mais que á edición en 18°.
Está ornamentada con figuras pintadas.
Fágame ó favor d'enseñarma.
O xeito agrádame bastante.
Eu quixerao encadernado.
¿Que sorte de encadernamento quere vostede?
Quero un encadernamento de becerro ou de cordoban, con follas doradas, xaspeadas.
Está muy ben; terey cuidado que estos tomos se encadernen como lle prace.
Mostreme algunhas bonitas encadernacions de coiro de Rusia.
Esto he ó mellor que temos por ó pronto.
Este exemplar me gusta moito.
¿Hé ó mesmo precio para todos os colores?
Enteiraemente ó mesmo. O calor non fay nada ao precio.
N'ese caso prefiro ó marroquin verde.
¿Ten menester d'algunha cousa mais?
Quixera ter un exemplar de...
Teño un exemplar de segunda man, ben conservado, é que non hé caro.
Prefero ter un novo.

Eso he cousa imposible, porque se acabou á edicion.
¿Non se pensa volver á imprimilo?
Eu non creo que se volva á imprimir.
Hé un libro de moita utilidá.
Equivoabame; está agora na prensa, mais eu non sey cando sairá á luz.
N'ese caso prefero antes asegurarme ó exemplar que vostede ten.
¿Canto quere por él?
Deixareillo á vostede por cincuenta francos.
He mais do que costou novo.
Vaise facendo tan escaso que ó precio aumenta cada dia.
¿Non pode vostede darlo por menos?
Non Señor, certamente este exemplar hé barato.
Póñamo vostede de lado, é mandemo con á conta; eu ó pagarey ao portador.

(Páx. 551) Un tapiceiro mercante de muebles.

Quixera mercar ou tomar en arrendamento con que amoblar un apartamento.
Eu teño con qué satisfacelo.
¿Quere vostede muebles de luxo?
Eu quixera muebles de bon gusto, duradeiros é non muy caros.
Si vostede quer ter ó traballo de vir ao meu almacén, topará alí ó que desea.
Requerense para á antesala escaños de nogueira cubertos de velludo. O color vermello he ó que mais se usa.
Agradariame mais ó verde.
Aquí ten vostede para á sala de xantar un asortimento de cadeiras de caoga, unha boa mesa da mesma madeira, é que se pode alonxar canto se queira.
Aquí están os aparadores para pousar ó que se require para ó servicio da mesa.
Non me agradan estas cadeiras de traseiro redondo.
Acolá ten vostede outras de mais aparencia pero non son sólidas como estas.
¿Canto quere vostede por estos dous estantes?
Son muy caros.
Ecsamineos ben. Cerran perfectamente; estan feitos con todo primor.
Para á sala, quixera muebles de pau de rosa.
O sofá, as cadeiras de brazos é unha poltrona cubertos de raso azul.
Para á alcoba, un bufete de caixons, un escritorio, duas cadeiras de brazos, é catro ou seis cadeiras de madeira pintada.
O leito de ferro con adornos dourados.
Fagame ó favor de deixarme ver algunhas mostras de alfombras.
¿Quere vostede un mesmo alfombrado para para todos os cuartos?
Non, agrádame a variedá.
Tamen teria necesidá de espellos, é d'unha bonita araña de cristal.
Atenda, señor, deixeme botar unha ollada ao apartamento. Tomarey medida das chimineas para saber á altura dos espellos, é midirey as ventanas para as cortinas.
Direille á vostede ó precio de todo, muebles, cortinas é adornos de toda sorte.
Eso será cousa muy larga.

Mentras que os muebles non estan prestos eu lle darey en arrendo todo canto ten menester. Si vostede quere que ó seu apartamento estea amoblado de unha boa maneira, cumprirá que os muebles se fagan de propósito.

(Páx. 553) Un Carruaxeiro.

¿Ten vostede carruaxes de venta?

Quixera un bon é bonito carruaxe.

Aquí ten vostede un á inglesa da última moda.

¿A inglesa? en canto ao xeito, conveño; pero en canto á solidez teño razons para dudar de ela.

¿Quere vostede unha calexa inglesa? teño unha; tamen teño unha berlina é un faeton de segunda man.

Hé raro encontrar no continente carruaxes ingleses enteiramente novos, pois pagan dereitos muy subidos.

Eu quixera un carruaxe de camiño de catro asentos.

Eu queroo sólido é de xeito bonito

Aquí ten vostede xustamente ó que require.

Este hé lixeiro é cómodo como vostede desea.

Está muy ben calzado é roda perfectamente.

Pode vostede tomalo con enteira confianza.

¿Respondeme vostede da fortaleza das rodas?

Certamente.

Como non sea por acontecementos extraordinarios, empeñome por seis meses á trocarlle as rodas, ó baral, ou calquera outra parte do carruaxe que tuvere defeutos.

En facendo untar un pouco as rodas de cando en cando, pode vostede facer á volta de Europa con este carruaxe.

Os resortes eo eixo son d'unha fortaleza á toda proba.

O xogo non me parece muy sólido.

Perdoneme, vostede fay error; á madeira está ben madurada; os ferros son escelentes.

Non pode toparse un carruaxe mellor.

Abra vostede á portela.

¡Ay! ¡que dura está!

Cerra perfectamente.

O estribo hé muy estreito.

Hé á moda.

Repare vostede ben ó interior.

O forro hé do paño mais fino.

Eu quixera mellor que estivese forrado de marroquin.

Os galons son de seda é lan.

Está muy ben forrado.

Os almudons son de resorte, é estan recheos de boa cerda.

As faltriqueiras, os vidros, as cortinas, os faroles, todo hé muy bon.

Tamen hay moitos escondrixos.

Hay correyas para os sombreiros, os parachuvias.

Está aparelado para engancharlle os cabalos.
E ¿onde está á imperial?
Está no almacén con unha ucha que debe poñerse detrás.
He un carruaxe que pode servir para viaxe é para á vila.
Non me agrada ó color.
O barniz se escarchará.
¿Que color quixera vostede?
Un verde baixo, con as miñas armas, é con as iniciais do meu nome.
Por pouco que nos poñamos d'acordo no precio, fareino pintar de novo ao seu gusto.
¿Canto quere vostede por él?
Hé muy caro.
Síntoo, pero non podo deixalo á menos.
Teño un de segunda man que lle deixarey mais barato.
Hé muy baixo.
Non se espon un á voltar.
He unha vellería.
Non dou un chavo por él.
Quedareime con ó primeiro, mais lle darey en troque unha calexa que merquey en Milan, con os correaxes garnecidos de adornos prateados, que non aparelarian ben con os dourados d'este carruaxe.
Teña á bondá de decirme onde vive, é á que hora poderey chegarme á súa casa.
Por pouco que os meus intereses non se magoen, farey ó que lle prace.

(Páx. 565) Para arrendar un cuarto.

¿Ten vostede apartamentos para arrendar?
Dixeronme que tiña vostede cuartos para arrendar.
Sí, Señor, teño alguns.
¿Que apartamento quere vostede?
¿Quere vostede un apartamento amoblado ou sin amoblar?
Requero un apartamento amoblado.
Teño o que vostede quere.
O primeiro eo segundo están desaloxados.
Arrendareinos xuntos ou separados.
Un dos dous bastarame.
Vostede escollerá.
Pode ser que tome os dous.
Requero dúas alcobas, unha sala é unha cucuña.
Podo ben acomodalo.
¿Quere vostede ter a bondá de mostrarme os seus apartamentos?
Con moito pracer.
Teña á molestia de pasar adiante.
Veña comigo.
Eu vou á mostrarlle os cuartos.
Por este lado si fay favor.
Este hé ó primeiro alto.

Componse de sete pezas: unha antesala, unha sala, un xantador, dúas alcobas é dous gabinetiños.

As pezas son farto boas.

¿Hay mais cuartos dependentes d'este apartamento?

Hay á cucuña é un cuarto de criado.

¿E canto costa?

¿Canto quere vostede por todo?

Tres centos francos por mes.

¿Hé o derradeiro?

Si, Señor.

Hé muy caro.

Eso hé moito diñeiro.

Eu arrendoo xeneralmente á ochenta francos por semana.

Si ó tomare vostede ao mes deixaríallo por algunha cousa menos.

Xa vé vostede que ó apartamento esta muy ben aparelado.

As vistas son tamen muy bellas.

O apartamento hé bon, pero ó precio amedrentame.

Hé farto subido.

¿Quere vostede deixarme ver ó segundo alto?

Como lle agradare.

Eu creo que me será mais conta.

¿Hay moita diferenxia?

Non Señor, mais non está amoblado con tanto luxo.

Esta hé a sala.

Non hé grande pero pode que me conveña.

Xa vé vostede que hay canto se necesita, é que os muebles son farto aseados.

Todos os muebles son de caoga.

Aquí ten vostede dúas cadeiras de brazos, seis cadeiras, unha alfombra nova é cortinas muy limpas

Hay ademais armarios á os dous lados da chiminea.

Fagame ver á alcoba.

Vexamos si lo leito hé bon, pois hé ó esencial.

Non pode vostede querelo mellor.

¿Dá ó cuarto do lado da calle?

Non Señor; está do lado do xardin.

Tanto mellor; pois á bulla dos carruaxes non me despertará d'ese modo.

¿Quere vostede ver á outra alcoba.

Creo que ó leito hé bon.

¿Canto quere vostede por este apartamento?

Non podo arrendalo por menos de cen francos mensuales.

Teña presente que este barrio hé dos mellores da ciudá, onde as casas son de moito precio.

A situacion hé estremamente agradable.

Pois ben, dareille os cen francos.

Pero teño precision de unha bodega é un sitio para gardar á leña eo carbon.

Eso se entende.

¿Surtirame vostede de roupa branca?

Certamente.

Mudaranselle as sabanas de oito en oito días, é daranselle cada día dous panos de mans, un pano de mesa é unha servilleta.

No corredor á esquerda hay comuns á inglesa.

Aora que me acordo, ¿non prodia eu manterme na súa casa?

Si Señor.

Aqui encontrará vostede unha mesa de guespedes ben servida, é unha compañía escollida.

¿Canto leva vostede por semana?

A razon de oitocentos francos por ano.

¿A canto sale?

A quinze francos por semana.

Empezarey desde mañan.

¿Canto leva vostede por cuarto é comida xuntos?

Xa llo acabo de decir. Non pode ser mais barato.

Pois ben, estamos arreglados.

¿Cando pensa vostede vir ao seu apartamento?

Virey esta noite á dormir en él.

Faga de maneira que todo estea preto cedo.

Está muy ben, Señor.

Vou á dar as ordes que se requiren.

Pode vostede vir cando lle pracere.

(Páx. 571) Para axustar un criado.

Supen por ó dono da pousada que ten vostede menester d'un camareiro.

Si, ando catando un camareiro que teña servido en Inglaterra.

Eu xamais teño estado en Inglaterra, mais servin á alguns Ingleses no continente.

Conozo muy ben ó servicio.

Dígame vostede o que sabe facer.

Sey facer ó servicio do cuarto, peinar é rapar.

Sey servir á mesa, é si fose necesario poderia facer veces de escribente.

¿De onde hé vostede?

Eu son Francés.

¿Está vostede casado?

Non Señor.

Si Señor, á miña muller está en Alemaña

¿Sabe vostede cucinñar?

Si señor, é sey facer toda sorte de masas.

¿Sabe vostede ir á cabalo?

Si Señor, poderia correr á posta é facer de correyo.

¿Ten vostede xa viaxado?

Teño viaxado moitas veces por Francia, Italia é Alemaña.

¿Fala vostede ó aleman é italiano?

Eu comprendoo é podoo facerme entender.

Conozo as mellores pousadas, os pesos, medidas é moedas de toda á Europa.

¿Hay moito tempo que está vostede fora de servicio?
Dous meses.
¿Que fixo todo ese tempo?
Sirvo á xornal.
¿Porque ó despediron?
¿Porque deixou vostede ao seu amo?
Meu amo despedeume á causa d'algunhas perdas que lle obrigaron a rebaixar os seus gastos.
¿Ten vostede estado moito tempo con él?
Dos anos é medio.
Aquí ten vostede á fê de conduta que me deu. Si eso non basta, pode vostede pedir informes á M...
¿Canto tiña vostede de soldada?
¿Que soldada quere vostede?
Seis centos francos por ano, casa é mantido.
Como hé para viaxar, ochenta francos por mes, casa é mantido.
Hé demasiado. Eu non dou tanto.
Perdoneme vostede; amin pareceme que estas condicións son farto moderadas.
Un camareiro non hé como un lacayo que usa á librea do seu amo.
Costa moito ó vestir para ir con aseo.
Pois ben, dareille ó que me pide.
Pero recomendolle de ter moito cuidado é de fuxir as malas compañías.
Espero que vostede quedará satisfeito do meu servicio.
Xa veremos si ten palabra.
Volva vostede mañan, é dareille unha resposta por certa.
Teño todas as súas cousas pretas, pois penso poñerme en camiño de contado.

(Páx. 593) Unha Orta.

1º As frutas.

¿Quere vostede dar unha volta por á miña horta?
Con moito gusto.
¡Que hermosa espaldeira!
As freses estan no seu punto.
Os alberchigueiros prometen moito este ano.
¡Cantas ameixas!
¿Ten vostede moitas cereixas?
En xeneral teñen mancado.
Espero que habrá moitos pexegos, noces é almendras.
Hé ó que me parece, mais eu non teño na miña horta nin nogueiras nin almendreiras.
As pereiras é manzaeiras espostas ao vento non deron fruta este ano.
¿Que lle parece da viña [?]
Ainda non he tempo de xusgar.
As uvas d'esta terra teñen fama.
A sua viña está en bon paraxe.

As miñas uvas madurecen sempre primeiro que as outras.

2º As hortalezas.

Vamos á ver as hortalezas.

¡Que cantidá de verzas!

Consumimos moitas na casa.

Tamen ten vostede coliflores.

Aquí ten vostede un hermoso allo d'esparragos.

Estes chícharos xa teñen flor.

En outro sitio teñoos eu cáscara.

¿Sementou xudias?

Xa as teño que salen fora de terra.

Teño algunhas xa despuntadas.

¿Que ten vostede acolá?

Cebolas.

¿Ten vostede porros é allos?

He unha cousa sin á que non pode un estar.

Este cuarteron esta cheo de espinallas.

No outro hay alcachofas.

¿E aquí á miña dereita?

Fabas é mais adiante zanorias.

Vexo que ten vostede toda sorte d'ensaladas.

Teño leituga, orella de mulo é escarola.

¿Vostede non ten apio?

Perdoneme, detras d'esas freses hay todo canto se pode desear.

(Páx. 599) O paseo.

Que hermoso día está.

Non pode darse un mellor día para pasear.

¿Quere vostede que váyamos á dar unha volta?

Vamos á tomar ó aire.

Vamos á dar unha voltiña.

Con moito pracer.

Consinto.

dentro d'un minuto estou con vostede.

Estou as suas ordes.

Saliremos cando lle agradare.

¿De que lado tomaremos?

Vamos por lado do río.

As veiras do río son deliciosas.

¿Si fôsemos á pasearnos á cabalo?

¿Que lle parece á vostede [?]

Si estas señoras queren ser da partida tomaremos ó carruaxe.

Recelo que non aya moito polvo no camiño; fay un tempo tan seco.

Teñamos cuidado de levar con nosoutros os parachuvias, por medo do mal tempo.
Podemos ir á por ó barco de vapor.
E tornar da mesma maneira.
Un bon pensamento.
Este paseo hé muy agradable.
Vede aquí un viaxe que se fay ben presto.
Vayamos agora por esta vereda.
¿Prefere vostede atravesar ese agro?
Mellor seria, pois iriamos a cuberto do sol.
Este paraxe hé delicioso; descansemos un pouco.
Asentemonos enriba da erba.
Está muy húmeda.
Entremos neste bosque.
Aquí podemos pasearnos sempre á sombra.
Vamos por este sendeiro.
Hé ó camiño mais corto para tornar á casa.
As arboles opoñen un toldo impenetrable aos rayos do sol.
Non hé tarde.
Teño gana de tornarme cedo.
Xa estou cansado.
Eu non podo seguiulo.
Non vaya tan de presa.
Non nos manca mais que media hora de camiño.
Tornemos á pasar ó rio.

(Páx. 609) Para visitar unha ciudá.

Fagame ó pracer de dicirme onde poderey topar un acompañante para visitar á ciudá.
Si á miña compañía pode serlle agradable, terey un verdadeiro pracer en servirle eu mesmo de guía.
Aceuto ó ofrecimento con agradecimento, con tal que non lle sirva de incommo.
Non me trate con cerimonia. Vou primeiro á mostrarlle á camiño do paseo público.
Teñen a bondá de coller ó camiño mais fácil de reconocer, para que non me perda cando queira ir solo.
En salindo d'esta calle colla vostede por ó muelle á dereita; cando chegare ao cabo topará con unha calle muy larxa que ó levará á plaza pública, é alí verá á calle que vay dereita ao paseo.
O ponte hé muy hermoso; ten nove arcos.
Hé muy llano, é as ceras son farto larxas.
Mais abaixo van á costruir un ponte colgante.
Na outra veira do rio hay un barrio cheo de fábricas.
As vellas fortificacions arreculáronas mais lexos.
As calles estan aliñadas é ben empedradas.

Estan tamen muy limpas; as auguas corren por os canos; é cada día se recolle con moito cuidado á porquería.
A ciudá esta toda, por ó que vexo, na marxen dereita do río.
¿Que circuito ten?
Duas leguas, é está muy poblada.
Tense hermosteado moito de tres anos acá.
A Catedral está aberta; entremos.
Hé unha obra maestra da arquitectura gótica.
Poña atención á beleza do coro, do organo é dos asentos.
As esculturas son admirables.
Mire vostede esas bellas estatuas d'alabastro é á de Nosa-señora, de prata.
As pinturas das vidreiras son bonitísimas.
Hé lástima que ó púlpito sea de tan mal gusto.
O campanario hé d'unha altura prodixiosa.
A fachada he moderna.
A fonte que está no medio da plaza hé muy elegante.
Si non lle causa molestia, vamos agora á ver as outras curiosidades, como á casa da moeda, á biblioteca, ó teatro éo museo.

(Páx. 615) Un teatro.

¿Vay vostede esta noite ao teatro.
Moitas ganas teño de ir.
¿A cal teatro iremos?
Si vostede quere iremos á...
Alegrareime moito de ir con vostede.
¿Ten vostede billetes?
Podo ter dous de primeiros palcos.
Mellor quixera ir ao patio.
Tomemos dúas lunetas, un palco.
¿Sabe vostede á peza que xogan esta noite?
¿Leeu vostede o cartel?
Esta noite xogan unha peza nova.
¿Como á chaman?
¿Quen hé ó autor d'esa peza?
Ainda non abriron as portas.
Xa hay gran xentío.
Poñámonos en fileira.
¿Ten vostede os billetes?
Aqui os teño, entremos.
Nunca vin ó teatro tan cheo.
Hay moita xente elegante nos palcos.
¿Que lle parece d'esta sala?
Prefero á de...
Non fale tan alto.
Logo van á comenazar.
Erguen ó telon.

Esta sinfonia hé hermosísima.
A orquesta está muy ben dirixida.
O escenario he espléndido.
¿Que lle parece á vostede da nova comedianta?
Ten moito garvo.
Ten un exterior agradable é unha voz bellisima.
¿Quen fay ó primeiro papel?
¿Quen fay ó papel de...?
He papel muy dificultoso
Aquel actor representa muy ben.
Aqueloutro hé muy bon para á comedia, pero na traxedia non vale nada.
Ese ten unha voz desagradable, unha maneira de aucionar forzada.
Non sabe ó seu papel.
Si non fora por ó apuntador, houberase quedade parado.
¿Quen hé aquela comedianta que ven de mostrarse entre os bastidores?
Hé á que fay os segundos papeles.
Parece muy xoven.
Meu amigo, as taboas rexuvenecen.
Eu vina no ensayo xeneral de...é asegúrolle á vostede que está ben lexos de ser xoven.
Hay demasiada pachorra na marcha d'esta peza.
A intriga desatase mal.
Esta peza está cheia de interés.
Ten encantado á os espeutadores.
Esta compañía ten un bon repertorio.
Hay demasiada xente no patio.
Aqui hay moito calor.
Vamos afora un momento.
Tornaremos antes da segunda peza.
Ainda temos tempo para ir á escoitar ó cabo da ópera.
Bon pensamento. Vamos alá.
Ainda non se acabou á danza.
¡Que luxo de traxes [!]
Vay á comenar ó terceiro auto da ópera.
Dicese que ó primeiro auto non fixo efeuto.
Este frio he muy bon.
A primeira cantadora e o tenor son verdadeiramente admirables.
Xa se baixa ó telon. Vamonos.

(Páx. 629) O xogo do volviste.

Vamos á sala viciña.
Hay un bufete vacio.
Aquí temos xogos de cartas, et ó demais que se precisa para xugar.
Aquí estan as fichas.
Aqui temos as marcas.
¿A que xogo vamos á xogar?

Xoquemos ao volviste.
Como vostedes queiran.
Contemos as cartas.
Non hé necesario. O xogo hé novo.
Disimuleme vostede; hasta nas baraxas novas pode haber orror (?).
Todas as cartas se encontran; hay cincuenta é dúas.
Vexamos quen dá.
Botemos compañeiros.
Collamos unha carta.
Vostede hé quen dá. Colleu á carta mais pequena.
Vamos de compañeiros.
¿A que xogamos?
A un franco á partida.
Eu son ó primeiro á xogar.
Eu son mau.
Talle vostede.
As cartas non estan ben dadas.
Non teño mais que doce cartas.
Eu teño catorce.
Pois colla unha das miñas.
Non, hay que dar outra vez.
Tense que dar de novo.
Síntoo; eu teño bon xogo.
A boa sorte hé para min; teño unhas cartas malísimas.
Eu tiña todas as figuras.
E eu tres ases.
Copas son trunfos.
Vostede fixo un renuncio.
Non podia vostede facer d'outra maneira.
Xogue vostede bastos, ouros.
Collo con ó rey d'espadas.
Teño á basa derradeira.
Contemos os puntos.
Temos ó rey, ó cabalo ea sota de copas, contamos dous puntos.
Temos nove basas; contamos tres puntos.
Máncanos un punto.
Ganamos. Temos dez puntos.
Pouco faltou para quedaren vostedes zapateiros.
Vamos á pagarlles de volta.
Xoquemos outra partida.
Non canten vostedes vitoria. Veremos ao fin da partida.
Non temos de ser sempre tan desafortunados.
Eles non teñen sempre de ganar.
Barase vostede ben.
Fágame ó favor de xogar un pouco por min. Teño que ir afora.
Esta vez estamos mellor.
Ganamos.

Cada un ten á sua.
Botemos á moza.
Disimulenme, non teño tempo.
Deixo ó meu posto á outro.

(Páx. 699?) Informacions antes de emprender un viaxe.

¿Que sorte de camiño hay d'aquí a... [?]
O camiño hé hermoso, bon.
El hé levadeiro.
Hé malo.
Non se pode casi ir por él no inverno.
Agora está cheo de barro por causa do dexelo.
Non hé malo nesta estacion.
Estaba cuberto de augua non fay moito tempo.
Está cheo de atascadeiros.
Hé areoso.
¿Hé ó camiño larxo ou estreito?
Hé espacioso.
Hé cómodo.
Os camiños non son muy bons.
¿Encontranse boas pousadas no camiño?
Háinas boas é malas.
Son pasadeiras.
En xeneral son muy malas.
¿Hay no camiño ciudades de monta?
¿Teñen algo de curioso?
¿Que carruaxe podó tomar d'aquí a...?
Pode vostede tomar un asento na dilixencia.
Pode vostede ir por ó camiño de ferro hasta...
Vayase vostede por ó barco de vapor hasta...
Axustese vostede con un caleceiro.
Pode vostede tomar ó correyo.
¿Bayse por moitas vilas?
Hay resgo no camiño?
¿Hé seguro ó camiño?
Si Señor; está muy frecuentada.
Non hay que ter medo dos ladrós.
Con todo, mellor seria non atravesar os bosques de noite.
¿As postas están ben servidas?
¿Podese contar con cabalos de relevo?
¿Teñense que esperar moito os cabalos?
¿Canto se paga por cada cabalo?
Un franco é medio por porta.
¿Cando hay que dar á os postillons?
Sesenta é cinco céntimos por porta.
Ese hé o precio da tarifa, pero acostumbrase á darlles mais.

¿Canto me costaría un carruaxe á catro cabalos?
¿Canto se dá por día ao cocheiro?
¿Topanse rios que cruzar?
¿Hay unha barca?
¿Hé grande á barca?
Pásase con comodidá.
¿Hay bosques, montañas?
A terra hé plana como á palma da man.
A terra hé montañosa, cuberta de matorrales.
¿Hay moitos pantanos?
A terra he pantanosa, malsana.
¿Cantos dias se requieren para facer ó viaxe?
¿Hay pontes de peaxe?
Quixera topar con un carruaxe de retorno.
Farey ó camiño á cabalo.
Quero antes viaxar por á dilixencia.
¿Canto se paga por asento?
Teño pouco bagaxe.
Non levarey máis que unha maleta.
¿Dormese no camiño?
¿Cantas veces?
Dixéronme que hay dous camiños para ir á...
¿Cal hé o mellor?
¿Cal hé ó mais placenteiro?
O de... hé moitísimo mais placenteiro.
O camiño que vay por... hé mais corto.
Pero hay costas eo camiño hé malo.
Encontrará vostede muy malas habitacions, pousadas detestables nese camiño.
O camiño esta cercado de derrumbadeiros.
Hé un camiño por onde non se pode viaxar.
Tense que andar unha grande parte do camiño á pé.
¿Encontranse con facilidá quias para subir á montaña con ouxeto de ver as curiosidades da terra.
¿Canto se lles dá por día?
Cando se viaxa po as montañas ¿non se ten que levar de comer consigo?
Non se require; encóntrase por todas partes pan de centeo é queixo.
Leve consigo un frasquiño de augardente para entibiar á frialdá da augua, é nada mais.

(Páx. 661) Acontecimentos que poden sobrevenir n'un viaxe.

Pastillon, cocheiro, maxoral, párese.
Abra vostede ó portelo.
Teño necesidá de baixar un momento.
Síntome indisposto.
Non podo ir de costas sin que me faga mal.
Nunca poden acostumbrarme á marcha de costas.

Tome vostede caballeiro ó meu asento. O mesmo me ten ir sentado diante ou detrás.

Moitas gracias Señor.

Rogolle Señor de ter á bondá de non fumar.

O fumo do tabaco fayme mal.

Sinto darlle esta privanza; mais eu poñeríame malo é podería incomodar as outras personas.

Vostede ten razon señor; disimúleme á miña distaición: teño tal costumbre que me puxen á fumar sin facer atencion.

Os reglamentos teñen prohibido de fumar na dilixencia.

Non fay moito tempo que un viaxeiro, tendose endormecido con un cigarro alumeado, pegou fogo ao carruaxe, é causou desastres muy graves.

¡Qué polvo!

Chove, neva, xela. Faga ó favor de erguer os vidros.

Fay un calor afogadizo; non se pode resollar.

Teña vostede á gracia de abaixar os vidros.

Ainda que fixese moito frio, non se poderían ter moito tempo todas as vidreiras pechadas.

O aire corrompese tan lixeiramente.

Aqui temos unha costa farto pendiente.

Botemos pé á terra; subiremos á pé á montaña, ó couto, á costa.

Hay que ter compasion dos probes cabalos.

Collamos por este sendeiro.

Teremos bellas vistas.

Veremos unha cascada, ó nacimiento do rio.

Aquel val que se vé acolá abaixo hé un verdadeiro paraíso.

Mire vostede por aqui, por acolá, deste lado daqueloutro, alá arriba, alá abaixo.

Aquela raia branca hé ó rio.

Desde acola arriba veremos ó mar, ó lago.

¿Como se chama aquela aldea, ese pueblo, esa ciudá, aquela quinta, aquel ponte?

¿Cantas millas, cantas postas hay d'aquí á...

Chegaremos ao medio dia para xantar, á nite para cear.

Subamos ao carruaxe. Estou cansado.

O camiño hé perverso. Andemos outro pouco á pé.

Ben de caer en dos cabalos. Entortillouse nos arreios non se pode erguer.

Deámoslle unha man. Teñense que cortar os arreios.

Farren vostedes as rodas.

Amarren vostedes as rodas; farremos con unha pedra.

Tuvemos fortuna de non virar.

¡Que tremendo furacan!

Maxoral, postillon, faga vostede por chegar logo á aquela chouza.

O camiño está todo cegado con arboles que ó vento arrancou.

O rio desbórdase.

O torrente levouse ó ponte, ó camiño.

Cumpriria coller por outro camiño.

Os cabalos non se poden ter de cansacio.

A casa de postas non está lexos.
O maestro de postas hé un bon home, el nos dará bos cabalos.
Temos menester de algo mais que de cabalos para tirarnos destes atolladeiros.
O camiño hé unha completa zanza lodosa.
Nos pasos mais revesados sirvense de boyes.
Logo chegaremos.
Deterémonos alí unha hora; xantaremos, cearemos.
A pousada he boa; hay un cucineiro escelente.
He unha pousada detestable. Temos que contar con moita comida.
E con pagar caro.
Eso xa se supon.
Cando se quere vivir barato ten un que quedarse na casa.
Caieu un grande pellon de neve. O camiño está cuberto de despollos.
Tense que esperar que ó desembaracen.
Apeémonos. Chegaremonos á pé á barca.
Pastillon encenda as lanternas
Poña cuidado de non arrempujar contra outros cruaxes, é de non toparse con algun carro grande.
O camiño hé estreito.
Teña cuidado con as voltas.
O carruaxe está farto cargado.
Tense que alixeirar diante, detrás.
¿Non anunciey que voltariamos?
O postillon ten unha borracheira.
Caro ó pagou; rompesuse á perna direita.
Se desmayou.
Augua, vinagre, auguardente.
O frasqueiño d'olor, as sals.
Necesitase un ciruxano.
Pidamos socorro naquela casa.
Gracias á Dios non estamos lexos de...
O carruaxe está todo feito anacos.
Teran que cargar ó bagaxe nun carro.
Iremos á pé hasta... é d'alí mandaremos xente para compoñelo.
Por último xa chegamos á pousada, á fonda.
Repousemonos aquí. Aquí pasaremos a noite.